

VALOKUVAAJA JENNI LEHTINEN – STUDIOVALAISU VIDEO- JA VALO- KUVAUKSESSA

Erot ja yhtäläisyydet

Hannu Mäki-Kauppila

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen
ja kuvallisen ilmaisun
suuntautumisvaihtoehto

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen ja kuvallisen ilmaisun suuntautumisvaihtoehto

MÄKI-KAUPPILA, HANNU:
Valokuvaaja Jenni Lehtinen – Studiovalaisu video- ja valokuvauksessa
Erot ja yhtäläisyydet

Opinnäytetyö 25 sivua, joista liitteitä 1 sivua
Toukokuu 2013

Opinnäytetyöni taiteellisena osana käsikirjoitin, tuotin, kuvasin ja leikkasin henkilökuvadokumentin. Päähenkilönä toimi tamperelainen ammattivalokuvaaja Jenni Lehtinen. Dokumentissa tarkastelen valokuvaajan ammattia sekä Jenniä taiteellisena persoonana. Valokuvauksesta itsekkin kiinnostuneena tämä aihe oli minulle erittäin mieluista ja hyvin arvokas.

Opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa perehdyn studiovalaisuun. Pohdin mistä elementeistä hyvin valaistu kuva rakentuu. Tarkastelen asiaa video- ja valokuvauksen näkökulmista ja pyrin hahmottamaan niiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Lisäksi käsittelen liian vähäisen valon merkitystä kuvan onnistumisen kannalta.

Lopuksi pohdin omaa onnistumistani henkilökuvadokumentin toteutuksessa. Mietin mitä olisi pitänyt tehdä toisin ja missä koin onnistuneeni. Lisäksi kokoan yhteen sen mitä opin valaisusta ja sen tuomista mahdollisuuksista.

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Degree Program in Media
Option of Scriptwriting and Visual Expression

MÄKI-KAUPPILA, HANNU:

Photographer Jenni Lehtinen – Studio Lighting in Video Shooting and Photography
Differences and Similarities

Bachelor's thesis 25 pages, appendix 1 page
May 2013

As my graduation project I wrote the script, produced, filmed and edited a documentary film. The main character in the film was a professional photographer Jenni Lehtinen. In the documentary I study photography as a profession and Jenni as an artistic person. As I am also very interested in photography myself, this topic was very pleasant and valuable for me.

In my thesis I study studio lighting. I examine the basic elements that build a well-lit picture are. I study the topic from the viewpoint of video shooting and photography and try to understand the differences and similarities between them. I also discuss the effects of insufficient amount of light from the perspective of the picture.

In the end I focus on my own achievements in the documentary. I ponder what should have been done differently and which parts were successful. I also sum up what I have learned about lighting and the possibilities it brings.

Keywords: lighting, photography, documentary film

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	MIKSI KUVATA STUDIOSSA?	6
2.1	Studiokuvaamisen edut	6
2.2	Studiokuvaamisen rajoitteet.....	6
3	HYVÄN VALAISTUKSEN ABC	8
3.1	Valon eri ominaisuudet	8
3.1.1	Valon määrä	8
3.1.2	Valon laatu	9
3.1.3	Valon väri.....	9
3.1.4	Valon suunta	10
3.1.5	Valon kirkkaus	11
3.2	Kolmipistevalaisu	11
4	EROT JA YHTÄLÄISYYDET VIDEO- JA VALOKUVAUKSESSA.....	14
4.1	Päävalo.....	14
4.2	Tasausvalo	15
4.3	Takavallo.....	16
4.4	Lisävalot.....	17
4.5	Puuttuvat tekijät	18
5	KUVAUS RIITTÄMÄTTÖMÄSSÄ VALOSSA.....	20
6	POHDINTA.....	22
	LÄHTEET.....	24
	LIITTEET	25

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössäni tutkin videokuvauksen ja valokuvauksen eroja, sekä yhtäläisyyksiä studiovalaisun näkökulmasta. Tutkimukseni pohjana käytän henkilökuvadokumenttiani ”Valokuvaaja Jenni Lehtinen”, jossa pääsin tarkastelemaan ammattivalokuvaaja Jenni Lehtisen studiokuvauksessa käyttämiä tekniikoita. Jenni Lehtinen on toiminut ammattivalokuvaajana vuodesta 2011. Hän ylläpitää omaa valokuvausstudiotaan Tampereella. Tutkimuksessani pyrin vertailemaan tekemiäni havaintoja omiin oppeihini ja videoalan yleisiin käytäntöihin.

Valaisun ohella tarkastelen valokuvaustilanteesta puuttuvia tekijöitä, jotka ovat läsnä videokuvauksessa, ja pohdin niiden vaikutusta valaisun näkökulmasta. Pyrin myös selvittämään saadaanko valokuvauksessa haluttu tunnelma samoilla valaisullisilla keinoilla kuin videokuvauksessa. Lisäksi pohdin kohinan merkitystä valo- ja videokuvauksessa.

Dokumenttini studio-osuudet on kuvattu täysin valokuvaajan määrittelemän valotilanteen avulla, johtuen studiossa vallitsevasta kuvaustilanteesta. Toimin henkilökuvadokumentissa ”Valokuvaaja Jenni Lehtinen” käsikirjoittajana, kuvaajana, ohjaajana, äänittäjänä sekä leikkaajana. Pitkäkestoinen kiinnostukseni videokameroita kohtaan ja niiden parissa toimiminen ovat lisänneet arvostustani valokuvaamista kohtaan huomattavasti. Tämä seikka toimikin sytytyslankana opinnäytetyölleni.

2 MIKSI KUVATA STUDIOSSA?

2.1 Studiokuvaamisen edut

Vesisade, kova tuuli ja kirkas auringonpaiste ovat esimerkkejä ulkokuvauksia hankaloittavista tekijöistä. Kirkas aurinko luo kovia varjoja, lisää valon määrää radikaalisti ja saattaa tehdä esimerkiksi kuvan valotuksesta hankalaa. (Ang 2005, 106.) Yhtäkkiä alka-
va vesisade aiheuttaa kosteusongelmia elektroniikalle ja saattaa muuttaa kuvausympäristöä ei-toivotulla tavalla. Tummat sadepilvet vuorostaan vähentävät valon määrää tuntuvasti. Tässä on vain murto-osa ulkopuolisista tekijöistä jotka tulee huomioida ulkokuvauksissa. Näiden tekijöiden poissulkemiseen voidaan kuluttaa paljon aikaa, rahaa ja vaivaa, eikä lopputulos välttämättä siltikään vastaa haluttua tulosta.

Studiota voidaankin lähtökohtaisesti pitää ihanteellisena kuvauspaikkana hyvin monenlaisista syistä. Sääolosuhteet, melu ja ulkopuoliset henkilöt eivät vaivaa sisällä. Pois sulkemalla ulkopuoliset valonlähteet saadaan studioon valaistua juuri sen näköinen tilanne mitä halutaan. Näin sekavalon aiheuttamien ongelmien todennäköisyys kuvatessa on häviävän pieni, ja esimerkiksi kuvan värilämpö saadaan halutun kaltaiseksi. Studion lähtökohta miljöössä kuvaamiseen onkin täysin päinvastainen. Studiossa pimeyteen tuodaan valoa, kun taas ulkona kuvatessa hyödynnetään vallitsevaa valoa tai se pyritään poistamaan. (Puputti 2012, 46.)

Myös valaisimien ja kameroiden vaatima sähkö on helposti saatavilla, toisin kuin ulkona kuvatessa, mikä usein vaatii aggregaatin käyttämistä. Ulkokuvauksissa aggregaatti synnyttää toisen ongelman – melun, joka esimerkiksi elokuvaa tehdessä on äänityksen kannalta suuri haittatekijä. Myös kova tuuli saattaa hankaloittaa äänittämistä. Studio olosuhteissa näitä ongelmia ei synny.

2.2 Studiokuvaamisen rajoitteet

Vaikka videokuvaaminen studiossa onkin nykypäivänä erittäin monipuolista, on sillä omat miinuspuolensa. Suuria lavasteita käyttävä tuotanto voi vaatia hyvinkin suuren studion jonka vuokraaminen ei välttämättä ole mahdollista. Myös ulkona kuvaamisen

valttina toimivat maisemat ja kuvien syvyys ovat studiossa huonosti toteutettuna epäaidon näköisiä ja saattavat hyvin helposti rikkoi katsojille luodun illuusion. Vaikka erilaiset greenscreen -tekniikat ovat kehittyneet valtavasti, eivät niillä luodut keinotekoiset maisemat aina vastaa todellista maisemaa. Lisäksi ne voivat olla työläitä toteuttaa ja hyvin kalliita tuottaa.

Valokuvaamisessa asiat ovat hieman toisin. Siinä missä suuret Hollywood -elokuvat voidaan kuvata lähes kokonaan studiossa, on absurdia edes ajatella luontokuvien valokuvaamista ja lavastamista studiossa. Valokuvaus luottaakin hyvin paljon aitouteen ja studion lähtökohta valokuvauksessa on toimia valaisun kannalta ihanteellisena paikkana. Studiovalokuvauksessa ihminen on lähtökohtaisesti pääosissa, joten tausta saattaa olla hyvinkin pelkistetty, jottei katsojan huomio kiinnity johonkin epäolennaiseen.

3 HYVÄN VALAISTUKSEN ABC

3.1 Valon eri ominaisuudet

Valaistaessa kuvattavaa kohdetta on huomioitava paljon eri muuttujia. Taitava kuvaaja voi huomata kadulla kävellessään erilaisia valotilanteita ja ymmärtää mistä ne rakentuvat. Hän pystyy tämän avulla päättämään miten tilanteesta tai kohteesta saisi onnistuneen valokuvan. Bussipysäkillä istuva vanha nainen vaaleassa aamuauringossa voi viestittää hyvinvoinnista ja uutteruudesta. Kovassa keskipäivän auringossa puhelimen ja salkun kanssa juokseva liikemies voi ilmaista hektisyyttä tai jämäkkyyttä. Kuvaaja osaa rakentaa toimivan ja hyvin valaistun kuvan juuri tekemiensä huomioiden avulla. Hänen kykynsä ymmärtää erilaisia valotilanteita antaa hänelle suuren edun myös studiokuvauksissa. On siis erittäin tärkeää että kuvaaja ymmärtää täysin kaikki valon sisältämät ominaisuudet ja että jokainen käytetty valonlähde tuo kuvaan jotakin sille ominaista. Oli se sitten tunnelmaa, dynamiikkaa tai kontrastia, on valon oltava ”motivoitua” jotta se näyttäisi kuuluvan kuvan kokonaisuuteen.

3.1.1 Valon määrä

Kuvaustilanteesta riippuen on kuvaajan niin video- kuin valokuvauksessakin huomioitava kuinka paljon valoa hän tarvitsee kohteen riittävään valaisuun. Valon määrä voidaan pitää tärkeimpänä yksittäisenä tekijänä kuvauksessa. Se määrittelee tilanteen tunnelman ja vaikuttaa kameran teknisiin ominaisuuksiin enemmän kuin mikään toinen valon ominaisuus. Kuvan valoisuus on myös lähes suora seuraus siitä, miten video- tai kuvasignaalia käsitellään kameran kennolla. Valon määrä vaikuttaa kuvan ominaisuuksiin erittäin paljon. Runsas valon määrä auttaa kameraa pitämään kohteen selkeänä ja kuvan terävänä. Valokuvauksessa runsas valo mahdollistaa lyhyen valotusajan käyttämisen jonka avulla voidaan liikkuvasta kohteesta saada erittäin tarkka pysäytyskuva. (Ang 2005, 106.)

Valon määrä vaikuttaa myös siihen mitä katsojan halutaan ja ei haluta näkevän. Tätä voidaan esimerkiksi jännityselokuvassa käyttää tehokeinona. Varjoisilla kujilla valon määrä on vähäinen ja tunnelma sen myötä uhkaava ja pelottava.

3.1.2 Valon laatu

Valon laatu on tärkeä tekijä kuvan visuaalisen tyylin ja tunnelman luomisessa. Ohuen pilvikerroksen takaa paistavan auringonvalo luo aivan erilaisen kuvaustilanteen kuin pilvettömältä kesätaivaalta paistava aurinko. Jo niiden mahdollinen ajallinen eroavaisuus saattaa muuttaa kuvaa ja sen merkitystä. Katsoja tulkitsee elokuvaa kronologisesti tapahtuvana, jolloin päivän oletetaan tapahtuvan normaalisti, myös valon kannalta. Aamulla tapahtuvaa kohtausta ei näin ollen kannata kuvata auringonlaskun aikaan, koska siitä syntyvä ajallinen assosiaatio on väärä ja harhaanjohtava.

Näitä samoja valaisullisia keinoja voidaan käyttää myös studiokuvauksessa. Pöydän äärellä istuva henkilö katselee ikkunasta auringonlaskua. Kyseinen valotilanne voidaan luoda käyttämällä hehkulamppua, oranssia kalvoa ja pehmennyskalvoa. Pehmeä valo luo tilanteeseen lämpimän ja turvallisen tunnelman. Kohteeseen syntyvät varjot tasoittuvat ja katsoja tulkitsee kuvan rauhoittavaksi ja ystävälliseksi. Toisaalta kuvaaja voi myös luoda tyyliä ja rohkean kuvan käyttämällä kovaa valoa, joka luo terävät ja tummat varjot kohteeseen. Tämän kaltainen valaisu saattaa tehdä kuvasta jännittävän tai jopa uhkaavan. (Ang 2005, 100.)

3.1.3 Valon väri

Valon värillä on väliä. Koska kuvaustilanteessa usein halutaan luoda valotilanne, mikä vastaa sitä mitä silmällä näemme, täytyy valon väriin kiinnittää suurta huomiota. Koska kamera ei teknisiltä ominaisuuksiltaan vastaa ihmissilmää, täytyy sen auttamiseksi käyttää erilaisia apukeinoja. Useimmissa kuvaustilanteissa joissa kuvan halutaan näyttävän luonnolliselta, pyritään valon värilämpö neutralisoimaan valkoisen värin avulla. Tätä kutsutaan valkotasapainoksi. Koska valoisuus on osittain psykologista, ihmiset kokevat valkoisen värin neutraalina. Kuvan vaaleat sävyt siis säädetään neutraaleiksi, jotta katsoja kokee kuvan normaalina, toisin sanoen ”oikeana”. (Freeman 2005, 28.)

Aivan kuten ainetta kuumennettaessakin, kuvan värilämpötila muuttuu lämpötilan mukaan. Aluksi se hehkuu punaisena, jonka jälkeen se muuttuu valkoisen kautta siniseksi.

Valon värilämpötila ilmoitetaan Kelvinin asteikon avulla. Video- ja valokuvauksessa punertavan liekin arvo Kelvineissä on noin 2000K ja sinisen taivaan 10 000K. Värilämpö ulottuu siis tälle välille. Kaikkein neutraalimpana koetaan tavallinen keskipäivän aurinko. Neutraali ja luonnollinen värilämpö saavutetaan muun muassa erilaisten suotimien, harmaa korttien ja kuvankäsittelyohjelmien avulla. (Freeman 2005, 18.)

K	Mired	Luonnonlähde	Keinolähde
10,000	56	sininen taivas	
7500	128	varjo sinisen taivaan alla	
7000	135	varjo osittain pilvisen taivaan alla	
6500	147	päivänvalo, syvä varjo	
6000	167	pilvinen taivas	sähkösalama
5500	184	normaali keskipäivän auringonvalo	salamavalolamppu
5000	200		
4500	222	iltapäiväaurinko	loistelamput "päivänvalo"
4000	286		loistelamput "lämmin valo"
3500		varhainen aamu/ ilta-aurinko	ylijännitelamput (3400 K)
3000	333	aurionlasku	foto-/studiohehkulamput (3200 K)
2500	400		tavallinen volframi
1930	518		kynttilänvalo

KUVIO 1. Kelvinin asteikko (Freeman 2005, 18)

3.1.4 Valon suunta

Se mistä suunnasta valo tulee, kertoo meille paljon vaikka emme sitä aina tiedostakaan. Kuvassa ylhäältä tuleva valo ymmärretään auringosta tai kuusta tulevana valona. Elävä valo henkilön kasvoilla voi olla nuotiosta tai kynttilästä syntyvää valoa. Auringonlasku ja nousu synnyttää pitkät varjot, kun taas keskipäivällä korkealta paistava aurinko luo hyvin lyhyet varjot. Valon suunta kertoo siis aina meille jotakin vallitsevasta hetkestä. Esimerkiksi mikä vuorokauden aika on kyseessä.

Valon suuntia katsotaan yleisesti olevan kolme. Ylhäältä tai alhaalta, edestä tai takaa sekä vasemmalta tai oikealta. Näillä kaikilla suunnilla on jotakin niille ominaisia piirteitä. Ihminen kääntyy vaistomaisesti selin aurinkoon, koska silloin asiat nähdään sel-

keimmin. Tämän vuoksi edestäpäin valaistut asiat koetaan tuttuina ja turvallisina. Lähestyvät henkilön takaapäin tuleva valo häikäisee ja luo tumman siluetin kohteesta. Tämä voidaan kokea vaarallisena tai uhkaavana. Valo voi myös sanella kameran liikkeen suuntaa tai antaa epäsuoria vihjeitä siitä miten tapahtuma jatkuu. (Ang 2005, 102.)

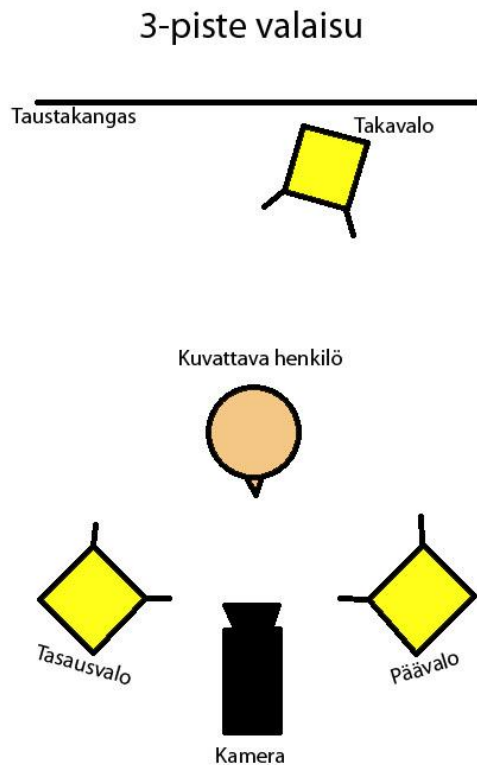
3.1.5 Valon kirkkaus

Suurin osa näkemästämme valosta on peräisin auringosta. Koska aurinko sijaitsee niin kaukana, sen valo on kaikkialla yhtä voimakasta. Kun otetaan laaja maisemakuva, etualalle olevien kohteiden ja kauimmaisten kohteiden valo on yhtä voimakasta, koska niiden verrannollinen suhde maan ja auringon etäisyyteen on olemattoman pieni.

Käytettäessä keinovaloja valon voimakkuus etäisyyden kasvaessa kuitenkin muuttuu. Valon määrä vähenee suhteessa etäisyyden neliöön. Tämä voidaan havainnollistaa hyvin yksinkertaisesti. Jos kuvauksissa käytettävä halogeenilamppu valaisee kohteen kahden metrin etäisyydeltä hyvin, sen siirtäminen neljän metrin päähän tiputtaa valaisutehoa neljännekseen alkuperäisestä. Tämä tulee ottaa huomioon muun muassa hankittaessa valaisukalustoa. (Ang 2005, 13.)

3.2 Kolmipistevalaisu

Kolmipistevalaisu on ehkä yksinkertaisin ja käytetyin valaisumuoto niin video- kuin valokuvauksessakin. Kolmipistevalaisu on erinomainen keino tuoda valon ja varjojen avulla esiin kuvattavan kohteen muotoja ja yksityiskohtia. Kolmipistevalaisu valaisee, tasoittaa ja irrottaa kohteen. Se perustuu kolmen lampun tekniikkaan, joista jokaisella on oma merkityksensä kuvan kannalta.

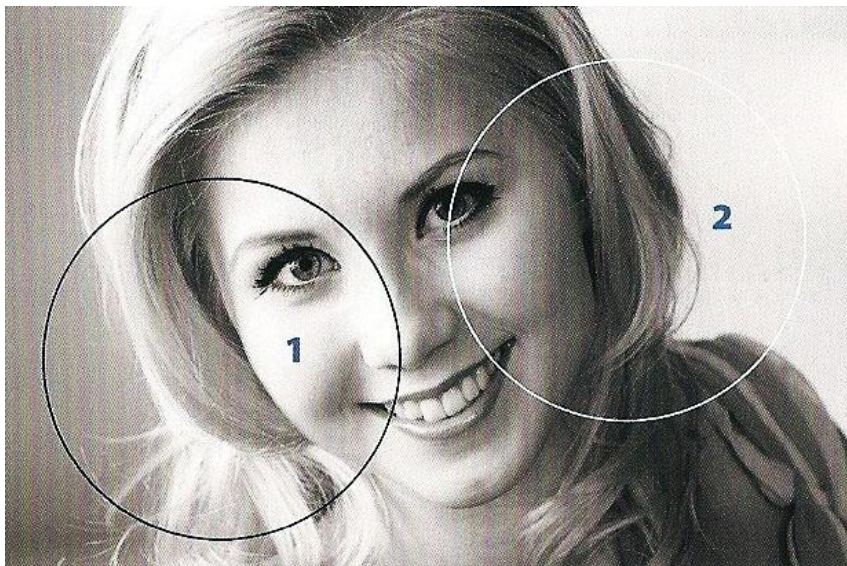
KUVIO 2. Kolmipistevalaisun periaate

Jotta kuvattava kohde saataisiin taltioitua mahdollisimman hyvin ja terävästi, tulee se valaista kuvaussuunnan puolelta päävalolla. Päävalo asetetaan noin 45° kulmaan suhteessa kameraan ja kuvattavaan kohteeseen. Olettaen, että kohde on kasvot kameraa kohden. Näin kohde saadaan valaistua esimerkiksi niin, että valoisin ja kirkkain kohta on kohteen kasvoissa. (Puputti 2012, 15.)

Toinen valonlähde on tasausvalo, joka suunnataan kuvattavaan kohteeseen päävalon synnyttämien varjojen puolelta. Sen tarkoitus on pehmentää muun muassa henkilön kasvoille tai vartaloon syntyviä kontrastisia varjoja. Yksinään käytetty päävalo saattaa varjostaa haluttuja yksityiskohtia. Tasausvalo on yleensä pehmennettyä, jotta sen luoma valo hajoaisi mahdollisimman tehokkaasti kohteeseen. Näin varjot pehmenevät ja pinnanmuodot tulevat paremmin esiin. Esimerkiksi nenän tai kaulan synnyttämä varjo saadaan pehmeämmäksi ja liukuvaksi, eikä se häiritse katsojaa. Tasausvaloa ei kuitenkaan aina tarvitse pehmentää. Myös sen siirtäminen kauemmaksi vähentää valon kirkkautta kohteessa. Kuvaan syntyy pehmennettyä valoa enemmän kontrastia, mutta varjot tasoittuvat yhtäläillä.

Niin video- kuin valokuvauksessakin valon kovuus on kuitenkin hyvin tilannekohtaista. On eri asia kuvata rock yhtyettä kuin hääparia studiossa, koska tietynlainen valo tuo sille ominaisen tunnelman kuvaan. Pehmeä valo koetaan lempeänä ja turvallisena, mikä ei sovellu katu-uskottavan rock yhtyeen imagoon. Tällöin kontrastisempi kuva voidaan kokea toimivammaksi.

Jotta kuvaan saataisiin syvyyttä, on käytettävä takavaloa. Takavaloa voidaan katsoa olevan kahden tyypistä, kohdetta valaisevaa takavaloa ja taustaa valaisevaa takavaloa. Molemmilla tyypeillä pyritään irrottamaan kuvattava kohde taustasta niin että kohteen reunat ovat joko tummempia tai vaaleampia kuin niiden takana oleva tausta. Henkilön selkäpuolelle suunnattu takavallo piirtää valolla ääriviivat kuvattavaan kohteeseen. Valaistu tausta taas auttaa katsojaa ymmärtämään tilanteen syvyysvaikutelmaa paremmin. (Puputti 2012, 22.)

KUVA 1. Taustan ja kohteen kontrasti. (Puputti 2012, 22)

4 EROT JA YHTÄLÄISYYDET VIDEO- JA VALOKUVAUKSESSA

Opinnäytetyöni visuaalisenaosuutena toiminut henkilökuvadokumenttini ”Valokuvaaja Jenni Lehtinen” antoi minulle hyvät lähtökohdat tarkastella mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä video- ja valokuvaus pitävät sisällään studiovalaistuksen suhteen. Suurin osa valokuvaaja Jenni Lehtisen ottamista kuvista on studiossa otettuja muotokuvia. Tarkastelen siis valokuvaamista videokuvauksen näkökulmasta ja omana vertailukohtana käytän dokumentissani olevaa yhden ihmisen haastattelua studio-olosuhteissa.

4.1 Päävalo

Suurin merkille pantava yhteneväisyys niin video -kuin valokuvauksessakin on päävalo. Se on kuvan suurin ja tärkein valonlähde. Valokuvauksessa päävalolla pyritään valaistamaan kohteen kannalta merkittävimmät asiat, kuten silmät, suu ja hiukset. Näihin seikkoihin katsojan halutaan kiinnittävän huomiota. Päävalo korostaa muun muassa kuvattavan henkilön silmien väriä ja kirkkautta tuoden niihin eloa. (Taylor-Haw 2007, 30.) Myös videolle kuvatussa haastattelussa on tärkeää nähdä haastateltavan henkilön jokainen silmien tai kasvojen liike. Niiden avulla katsoja pystyy ymmärtämään niitä ajatuksia ja tunteita, joita haastateltava henkilö kokee.

Valokuvattaessa muotokuvia, päävalona käytetään yleensä niin sanottua softboxia, joka perustuu samaan periaatteeseen kuin videokuvauksessa pehmennetty päävalokin. Softbox synnyttää hyvin pehmeää valoa ja se näyttää hyvin luonnolliselta. Potrettivalokuvissa softbox on hyvin paljon käytetty valaistumenetelmä. (Bavister 2007, 18.) Tämä on ideaali valo myös henkilöhaastattelua tehdessä. Valo näyttää luonnolliselta ja miellyttävältä. Lisäksi kova spottimainen valo saattaisi esimerkiksi pakottaa haastateltavan siristämään silmiään. Henkilökuvadokumenttini haastattelussa käytin softboxia päävalona, koska huomasin sen toimivan samalla periaatteella kuin videokuvauksen päävalokin.

Video- ja valokuvauksen päävalolla on kuitenkin paikoittain yksi merkittävä ero. Videokuvauksessa valon ollessa jatkuvaa staattista valoa, voidaan valokuvauksessa käyttää valonlähteenä myös pelkkää salaman tuottamaa valoa. Koska video- ja valokuvakameran toimintaperiaatteet ovat joiltakin osin hyvin erilaisia, riittää valokuvauksessa

vain murto-osa sekunnin kestävä valotilanne. Tällöin valo on hetkellistä ja haluttu valotilanne kestää vain hyvin lyhyen ajan.

Salaman tuottama valo voi toimia päävalona, tasausvalona ja takavalona. Päävalona toimiva salama voidaan muun muassa heijastaa suurien vaaleiden pintojen avulla kohteeseen ja sen tehoa voidaan muuttaa halutunlaiseksi. Vaikutus voi olla hyvinkin samankaltainen kuin staattisen päävalon kanssa. (Bavister 2007, 72.) Salamalla on myös joitakin etuja staattiseen päävaloon nähden. Salaman tuottama värilämpötila päivänvaloa jäljitellessä on erittäin tarkka. Lisäksi hyvin heijastetut salamat luovat kuvaan hyvän syväterävyyden. (Freeman 2006, 90.)

Jennin työskentelyä seurattessani huomasin myös tämän yhtäläisyyden. Vaikka Jenni käyttääkin pääosin salaman tuomaa valoa päävalona, joissakin kuvauksissa hän käytti myös softboxia päävalona, ikään kuin salaman tukena. Staattinen päävalo helpotti näinollen myös tilanteessa toimimista, koska studio ei ollut pimeä. Pelkillä salamoilla kuvaaminen vaatii enemmän testikuvia, koska osumakohtien tarkistaminen on hitaampaa kuin staattisen valon käyttäminen. Staattinen päävalo myös mahdollisti minun toimimiseni kuvaustilanteessa.

4.2 Tasausvalo

Salaman jälkeen merkittävimpana erona voidaan pitää tasausvalon käyttöä valokuvauksessa. Vaikka sen toimintaperiaate ja käyttötarkoitus ovat hyvin samankaltaisia kuin videokuvauksessakin, on siinä myös muutamia mielenkiintoisia eroja.

Videokuvauksessa käytetyn kolmipistevalaisun mukaan tasausvalo sijoitetaan hieman sivuun kamerasta, kohteen varjoisalle puolelle, jotta päävalon synnyttämät varjot saadaan pehmennettyä. Valokuvauksessa tasausvalo saatetaan kuitenkin asettaa kameran ja kuvaajan taakse. Videokuvauksessa tämän kaltainen asettelu ei ole kovinkaan yleistä, sillä se saattaisi aiheuttaa kamerasta ja kuvaajasta syntyviä varjoja kohteeseen. Valokuvauksessa on kuitenkin hyvin ehdotonta että mikäli tasausvalona käytetään lamppua, on sen sijaittava kuvaajan takana. Valonlähteen tulee myös olla softattu. Se ei luo kohteeseen varjoja, ainoastaan vaalentaa tummia varjokohtia. (Puputti 2012, 30.) Tämä eroavaisuus selittyy sillä, että videokuvan ollessa jatkuvaa ja pitkäkestoista, ei tätä ongel-

maa synny valokuvauksessa. Myös kameran paikan muuttumisella ja kuvaajan liikkeillä ei valokuvauksessa ole yhtä suurta vaikutusta kuvaan syntyvien varjojen osalta. Toisin kuin videokuvauksessa jossa liikkeiden synnyttämät varjot saattavat näkyä hyvinkin helposti.

Dokumenttia tehdessäni juuri tasausvalon käyttö hämmästytti minua. Useasti Jennin ottaessa kuvia tasausvalo oli aivan hänen takanaan. Oli kuitenkin mielenkiintoista huomata sen toimivan periaatteidensa mukaan, eikä Jennin oma keho muodostanut näkyviä varjoja kohteeseen. Osa tästä selittynee salaman avulla. Koska salamavalot ovat balansoituja päivänvaloon, ne sekoittuvat tehokkaasti muun valon kanssa. (Freeman 2006, 93). Tämän vuoksi mahdolliset varjot tai sävyerot kohteessa tasoittuvat erittäin tehokkaasti.

Valokuvauksessa tasausvalona voidaan käyttää myös taitavasti heijastettua salaman valoa, joka toimii myös päävalona. Osa salaman valosta kohdistetaan osumaan esimerkiksi suuren valkoiseen styroksilevyyn, joka heijastaa valon kohteen varjoisalle puolelle. Näin yhden valonlähteen avulla voidaan valaista useammasta suunnasta. Henkilökuvadokumentissani haastattelun tasausvalo toteutettiin juuri tämän kaltaisella menetelmällä. Päävalona toiminut softbox suunnattiin osittain ohi haastateltavasta ja heijastettiin styroksilevyn avulla kohteen kasvojen varjoisalle puolelle.

4.3 Takavallo

Kuvattaessa haastattelua videolle on kiinnitettävä suurta huomiota siihen mitä taustalla näkyy. Haastattelutilanne voidaan tehdä esimerkiksi paikassa, mikä liittyy jollakin tavalla haastateltavaan henkilöön. Se luo yhteenkuuluvuutta ja luonnollisuutta kuvaan, eikä herätä turhia kysymyksiä katsojan päässä. Tämän tutkimukseni pohjana toimineen dokumentin haastattelu kuvattiin valokuvausstudioissa, jota pidin ominaisimpana paikana valokuvaajalle. Lisäksi haastateltava saattaa olla rentoutuneempi, koska tilanne tapahtuu hänelle tutussa ympäristössä.

Valokuvauksessa takavalon merkitys on lähes identtinen videokuvauksen kanssa. Sen tarkoitus on irrottaa kohde taustasta mahdollisimman hyvin ja luoda kuvaan syvyyttä. Valokuvastudiossa otettujen muotokuvien taustalla on lähes poikkeuksetta yksivärinen

taustakangas. (Bavister 2007, 99–124.) Koska kuvissa tärkein tekijä on kuvattava henkilö, tasavärinen taustakangas ei riskeeraa huomion kiinnittymistä epäolennaisiin seikkoihin. Valokuvauksessa takavalon tarkoitus onkin pyrkiä erottamaan kuvattava kohde taustasta, käyttäen tietyille alueille osuvia takavalvoja ja salamoita. Päävalon puolelta kohteen kasvot ovat kirkkaammat ja valoisammat. Tausta valaistaan kuvan kirkkaamalta puolelta tummemmaksi ja tasausvalonpuolelta kirkkaammaksi. Näin kuvattavaan kohteen reunoille syntyy kontrasti taustan ja kohteen välille. (Puputti 2012, 24.) Videokuvauksessa taustalle saatetaan sijoittaa asiayhteyteen kuuluvia esineitä tai asioita, jotka luovat yhtenäisyyttä kuvaan. Henkilökuvadokumenttini haastattelussa taustalla käytettiin studion mustaa taustakangasta, koska studiossa ollut muutto ei imarrellut studiota.

4.4 Lisävalot

Kuvatessa saattaa myös ilmetä tilanteita jolloin päävalo, tasausvalo ja takavalot eivät riitä tuomaan kuvaan haluttua tunnelmaa tai riittävää valoa. Kuvaaja saattaa myös haluta luoda jotakin persoonallista ja normaalista tilanteesta poikkeavaa. Tällöin voidaan ottaa käyttöön lisävaloja tai valoa heijastavia pintoja eli niin sanottuja reflejä. Näiden apuvälineiden taitavalla käytöllä voidaan kuvaan luoda jotain hyvinkin omaperäistä. On kuitenkin muistettava että jokaisen valonlähteen on tuotava kuvaan jotakin perusteltua. Liaksi ja väärin valaistu kuva saattaa häiritä katsojaa niin, että huomio kuvassa kiinnittyy epäolennaisiin asioihin.

Lisävaloilla voidaan tuoda konkreettisesti lisää valoa kuvaan. Niiden avulla voidaan korostaa pieniä yksityiskohtia, jotka normaalin kolmipistevalaisun avulla eivät nousseet esiin. Lisävaloja voidaan käyttää esimerkiksi perhekuvausten apuna. Neljän hengen perhettä kuvatessa on otettava huomioon jokaisen eri henkilön kasvot, niiden valaiseminen ja siitä syntyvät varjot. Kameran edessä seisova perhe saattaa olla hyvinkin erimittainen. Vanhempien ohella lasten kasvot voivat vaatia oman pää- ja tasausvalonsa, jotta kuva onnistuu. (Taylor-Haw 2007, 22.)

Tämän kaltainen valaisutilanne voidaan osittain rinnastaa videohaastatteluun, jossa käytetään kahta kameraa ja jossa näytetään sekä haastattelija että haastateltava henkilö. Tämän kaltainen kuvaustilanne vaatii kahden ihmisen valaisemisen kolmipistevalaisun keinoin. Oleellisen tärkeää on valaista tilanne tavalla joka ei muuta toisen henkilön va-

lotilannetta. Molemmat henkilöt valaistaan yksilökohtaisesti, mutta tyyllillisesti samalla tavalla. Myös mahdolliset kameran liikkeet ja eri kuvakoot on otettava huomioon, toisin kuin valokuvauksessa, missä jokainen yksittäinen kuva valaistaan lähes mittatilaustyönä.

4.5 Puuttuvat tekijät

Video- ja valokuvauksen ratkaisevin ero on liike. Siinä missä valokuva edustaa yhtä hetkeä sekunnin murto-osasta, videokuva on huomattavasti pitkäkestoisempaa. Studiossa kuvattu 20 minuutin haastattelu vaatii katsojalta paljon enemmän mielenkiintoa ja pitkäjänteisyyttä. Videokuvauksessa pyritäänkin pitämään katsojan mielenkiinto kuvassa esimerkiksi liikkeen avulla. (Ang 2006, 72.) Henkilöhaastattelun aikana kamera saattaa hitaasti liikkua sivuttaissuunnassa, koska täysin staattinen kuva menettää erittäin nopeasti mielenkiintonsa. Useammalla kameralla kuvattaessa haastattelu leikataan niin, ettei katsojan mielenkiinto pääse uupumaan vaan haastattelussa säilyy jännitys ja tietynlainen rytmi.

Liikkuva kamera tuo omat haasteensa valaisulle videokuvauksessa. Esimerkiksi on otettava huomioon kameran liikkeen aiheuttamat valaisulliset muutokset. Valot haastateltavan henkilön kasvoilla saattavat toisesta kulmasta katsottuna näyttää hyvinkin erilaisilta kuin alkuperäisessä pisteessä. Tämänkaltaisen toteutus vaatii usein lisävalojen käyttämistä.

Studiovalokuvauksessa liike ei ole ongelma. Studiokuvauksissa salama on erittäin tehokas keino jäädättää kuva, sen runsaan valomäärän takia. Toisaalta mikäli kuvaaja ei jostakin syystä käytä salamaa, liike voi olla haitaksi kuvalle. Esimerkiksi perhekuvia kuvattaessa tahaton liikehdintä saattaa aiheuttaa suttuisen ja epäterävän kuvan. Tämä johtuu kameran suljinnopeudesta. Kuvattaessa suurilla suljinnopeuksilla saadaan liikkuvasta kohteesta hyvinkin tarkka kuva, mutta kameran kennolle pääsee valoa vain hyvin lyhyen aikaa. Tämän kaltainen kuvaaminen vaatii paljon valoa. Tämän vuoksi valokuvaajat käyttävätkin hieman hitaampaa suljinaikaa ja jalustaa kameran liikkeen minimoimiseksi. (Freeman 2006, 94.) Ilman salamaa kuvaaminen on kuitenkin erittäin harvinaista, koska sillä ei juuri ole haittapuolia.

Toinen huomioon otettava tekijä on ääni. Kuvattaessa haastattelua studiossa on erittäin tärkeää pohtia kuinka haastattelu äänitetään ja miltä se kuulostaa. Tämä vaatii studioon erillisen ryhmän ääneen erikoistuneita ammattilaisia. He asentavat studion mikrofonit ja pyrkivät tallentamaan haastattelijan ja haastateltavan puheen mahdollisimman luonnollisena. Kaikki tämä tapahtuu kuitenkin valaistuksen ehdoilla. Kaikenlaiset mikrofonit saattavat synnyttää heittovarjoja ei-haluttuihin paikkoihin ja näin ollen lisäävät valaistamisen haastavuutta. Valokuvauksessa tätä ongelmaa ei kuitenkaan ole ja kuvaaja voi keskittyä täysin kohteen valaisuun.

5 KUVAUS RIITTÄMÄTTÖMÄSSÄ VALOSSA

Vaikka kuvaustilanteessa vallitseva valo näyttäisi silmin katsottuna hyvältä ja riittävältä, saattaa se kameran näkökulmasta olla täysin toisin. Koska kamera vaatii ihmissilmää enemmän valoa, vähäisessä tai riittämättömässä valossa kuvaaminen saattaa synnyttää kuvaan kohinaa. Kameran kennon vastaanottama valoinformaatio ei aina ole riittävä, jolloin kennon herkkyyttä voidaan nostaa. Suurempi herkkyys mahdollistaa siis hämmästyttävässä tai riittämättömässä valossa kuvaamisen, mutta se synnyttää väistämättä kohinaa kuvaan. Kohina näkyy kuvassa rakeisuutena ja pikselien paakkuuntumisena, joka on tulosta kameran valoanturien rajoittuneesta kyvystä käsitellä valosignaalia. (Freeman 2005, 16.)

Kohinalla on olemassa erityyppisiä ilmenemismuotoja. Luminassi- ja krominanssikohina, sekä niin sanotut ”kuolleet” ja ”kuumat” pikselit. Luminanssikohina ilmenee kuvassa valoisuuden kirkkauden vaihteluna ja muodostaa usein yksivärisen rakeisen kuvion. Krominanssikohina johtuu tasaisen värin käsittelystä kameran kennolla. Esimerkiksi sinistä taivasta kuvatessa kameran kenno yrittää tallentaa värin mahdollisimman tasaisesti, mutta saattaa synnyttää kuvaan pikseleitä jotka näkyvät sävyerojen vaihteluna. (Freeman, 2006. 62–63.) Kuumat pikselit johtuvat usein kennon valmistusvaiheessa kennolle päässeistä mikroskooppisista pölyhiukkasista, jotka tulevat esiin tietyn valotusajan tuloksena. Ne ilmenevät kuvissa valkoisina kirkkaina pisteinä. Kuolleet pikselit ovat mustia ja ne merkitsevät usein kennon yksittäisen väripisteen ”kuolemista”, jolloin väripiste on pysyvästi pois päältä eikä se reagoi valoon.

Studiokuvauksessa on siis erittäin tärkeää tarkkailla valon riittävyyttä kameran kannalta. Niin video- kuin valokuvauksessakin kohina syntyy samoista tekijöistä. Videokuvauksessa kohinan huomaa valokuvaa paremmin, koska se liikehtii kuvassa. Valokuvassa kohina on staattista, mutta yhtä haitallista.

Henkilökuvadokumentissani ”Valokuvaaja Jenni Lehtinen” haastattelu kuvattiin Jennin omassa studiossa, käyttäen saatavilla olevia valaisukeinoja. Koska softbox valot ovat valaisuteholtaan ja toimintaperiaatteeltaan hieman erilaisia kuin videokuvauksessa käytettävät lamput, ei valoa haastattelutilanteessa ollut riittävästi. Dokumentissa käyttämäni kamera oli Canonin EOS600- järjestelmäkamera, eikä käytössäni ollut ulkopuolista mo-

nitoria. Huomaamattani kuvaan syntyi melko huomattavaa kohinaa taustan tummille alueille. Tämä ilmenee erityisesti kuvan tummilla alueilla, joista kamera pyrkii poimaan vähäistä valoa. Valon vähäisyyden vuoksi kamera automaattisesti nosti ISO-herkkyyttä mahdollistaakseen kuvaamisen vähäisessä valossa.

6 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön kautta ymmärsin valaisun voiman ja tärkeyden paremmin kuin koskaan aiemmin. Sen merkitys niin video- kuin valokuvauksessakin on elintärkeä. Kun valaisu pyritään tekemään niin hyvin, ettei siihen kiinnitä huomiota, se tuntuu luonnolliselta osalta kuvaa. Se ei häiritse, mutta silti jokainen piirre siinä on tarkkaan harkittu ja perusteltu. Jennin työskentelyn seuraaminen antoi valtavasti uusia ideoita kuvan valaisemisen kannalta. Vaikka menetelmät olivat hyvin videokuvauksessa käytettyjen kaltaiset, oli kuitenkin mielenkiintoista huomata joitakin eroavaisuuksia. Näistä ehkä suurimpana erona voidaan pitää salamaa valollisena elementtinä. Sen ylivertaisuus valokuvauksessa on valtava verrattuna staattisiin studiovaloihin.

Ymmärsin myös valaisun tilannekohtaisuuden. Vaikka perusvalaisu rakentuu samoille periaatteille, on jokainen kuvaus kuitenkin yksilöllinen tapahtuma. Valaisussa ei ole kiveen kirjoitettuja sääntöjä vaan enemmänkin ohjenuoria, joidenka avulla perusasiat saadaan kuntoon. Täydellisen kuvan luomiseen vaaditaan ammattitaitoa, luovuttaa ja kärsivällisyyttä. Jo pelkästään kuvattavan henkilön ruumiinrakenne ja kasvojenpiirteet vaikuttavat siihen miten kuva tulee valaista. Puhumattakaan siitä onko henkilö kalju, parrakas tai vaikka tummaihoisen. Hyvän kuvan saa siis aikaan melko pienellä vaivalla, mutta täydellinen kuva lienee jo makuasia.

Kokonaisuutena henkilökuvadokumenttini tuotanto oli minulle erittäin raskas. Yksin tehtynä se loi valtavat paineet onnistua ja lisäsi vastuun määrää. Myös kärsivällisyys ja kyky joustaa esimerkiksi aikataulun suhteen olivat jatkuvasti koetuksella. Tämän kaltaisen paine auttoi ymmärtämään yhä paremmin esituotannon ja pohjatutkimuksen merkityksen tuotannossa. Myös vastuun jakaminen muiden henkilöiden kanssa vaikuttaisi suuresti lopputulokseen. Tämä opinnäytetyö on ollut opiskeluni raskain urakka, mutta se on auttanut minua ymmärtämään omia kykyjäni ja roolia tulevissa tuotannoissa.

Mielestäni on hyvin ironista kuinka vaatimaton ja harkitsematon dokumenttini valaistus on. En ymmärtänyt kiinnittää siihen tarpeeksi huomiota vaan pyrin saamaan nauhalle vain sisällöllisesti toimivaa materiaalia. Haastatteluni Jennin kanssa meni mielestäni mahtavasti ja olin positiivisesti yllättynyt kuinka paljon Jennillä lopulta oli sanottavaa. Minusta tuntui että olin saanut hieman jäätä rikki ja haastattelussa oikeasti siirryttiin

henkilökohtaisemmalle tasolle. Oli kuitenkin suuri pettymys huomata materiaalia läpi-käydessä kuvan suunnaton kohina. Pidin tätä erittäin amatöörimäisenä virheenä, mutta ymmärrän myös sen että tämä oli erittäin tärkeää oppimiseni kannalta. Vaikka valaisu henkilödokumentissani koki muutamia takaiskuja, se opetti minulle kuitenkin paljon. Jatkossa ymmärrän lähteä rakentamaan kuvaa valaisun näkökulmasta, enkä niinkään kuvallisesta sommittelusta jonka olen kokenut tärkeäksi.

Opinnäytetyö osoitti minulle myös kuinka lähellä, mutta lopulta niin kaukana video- ja valokuvaus ovat toisistaan. Kyse ei ole pelkästään hetken taltioimisesta vaan myös siitä kuinka ihmisten halutaan lopullisen tuotteen kokevan. Valaisemiseen siis kannattaa panostaa. Se luo erittäin vahvan pohjan kuvalle ja määrittelee sen tunnelman ja luonteen. Siinä missä elokuvalla on käytössään kaikki audiovisuaaliset keinot liikkeestä ääneen ja dialogiin, valokuva pyrkii ilmaisemaan itseään vain visuaalisten keinojen avulla. Tämä herättää minussa yhä kasvavampaa arvostusta valokuvausta kohtaan.

LÄHTEET

Ang, T. 2005. Digivideo: Kuvaajan käsikirja. Karkkila: Kustannus - Mäkelä Oy

Bavister, S. 2007. Lighting for Portrait Photography. RotoVision.

Freeman, M. 2005. Digikuvaajan valaisunhallinta. Docendo Finland Oy

Freeman, M. 2006. Vaativa digikuvaus – Järjestelmäkamerat. Readme.fi

Kuumat pikselit. 2005. Luettu 17.4.2013
http://www.pikseli.fi/digifaq/5_hotpix.html

Puputti, T. 2012. Valo ja valaisu. Docendo Finland Oy

Taylor-Haw, C. 2007. The Studio photographer's lighting bible. RotoVision.

LIITTEET

Liite 1. Valokuvaaja Jenni Lehtinen – henkilökuvadokumentti TAMK 2013. DVD